כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | מגילה ב ע"א, ד ע"א

חמ"ד: הסוגיות אינן בתכנית החובה בגמרא לחט"ב; מתאימות להעשרה לקראת פורים. ממלכתי: העשרה; מתאים גם לשיעורי חגים.

"מגילה נקראת": חמישה תאריכים לחג אחד

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את המשנה הראשונה במסכת מגילה ויסבירו למה יש חמישה תאריכים לקריאת המגילה.
- התלמידים יבחינו בין "כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון" לבין "כפרים ועיירות גדולות".
- התלמידים יסבירו את ההקלה לכפרים "להקדים ליום הכניסה" לפי רש"י.
- התלמידים יסבירו את הנימוק של רבי חנינא: "כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין".

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך הופך סיפור של פעם לחג של כולם, בכל דור?

בכל שיעור נמצא בגמרא כלי אחר שהופך את פורים לחג של כולם: תאריכים שמתחשבים בכפרים, אסתר שמבקשת "קבעוני לדורות", ומצוות שבין אדם לחברו. בסוף היחידה כל תלמיד יכתוב תשובה משלו.

🧪 פתיחה: פורים בירושלים

שואלים: **מי מכיר מישהו שחוגג פורים ביום אחר? למה בירושלים חוגגים "שושן פורים"?** רושמים על הלוח את התאריכים י"ד ו-ט"ו באדר. (5 דקות)

📖 הסבר למורה

המשנה פותחת: "מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר. לא פחות ולא יותר". כרכים (ערים) המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קוראים בט"ו; כפרים ועיירות גדולות בי"ד; והכפרים מקדימים "ליום הכניסה".

רש"י מסביר: אם המוקפים קוראים בט"ו ושאינם מוקפים בי"ד, מאיפה י"א, י"ב וי"ג? אלא שחכמים נתנו רשות לכפרים להקדים ל"יום הכניסה", יום שני או חמישי בשבוע, שבו בני הכפרים היו נכנסים לעיירות (לשוק ולבית הדין). כך מגיעים לחמישה תאריכים אפשריים.

בדף ד ע"א רבי חנינא מנמק את ההקלה: "חכמים הקילו על הכפרים... כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין". כלומר (פירוש שלנו, לדיון): החג נבנה כך שגם האחר ייהנה ממנו. שימו לב: בימינו קוראים בי"ד ובט"ו בלבד (הלכה למעשה לפי רב הקהילה).

📜 המקור (הגמרא מתוך ספריא, מהדורת William Davidson המנוקדת; רש"י מתוך ספריא, דפוס וילנא)

מילים קשות: **מַתְנִי'** = משנה; **כְּרַכִּין** = ערים גדולות; **מוּקָפִין חוֹמָה** = מוקפות חומה; **עֲיָירוֹת** = ערים קטנות; **מַקְדִּימִין** = קוראים מוקדם; **יוֹם הַכְּנִיסָה** = יום שני או חמישי, שבו בני הכפרים נכנסו לעיר (רש"י); **הֵקִילּוּ** = הקלו; **שֶׁיְּסַפְּקוּ** = שיספקו, יביאו.

משנה, מגילה ב ע"א

מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר, בִּשְׁנֵים עָשָׂר, בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. לֹא פָּחוֹת, וְלֹא יוֹתֵר. כְּרַכִּין הַמּוּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן — קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, כְּפָרִים וַעֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת — קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** קוראים את המגילה ב-11, 12, 13, 14 או 15 (באדר), לא לפני ולא אחרי. ערים המוקפות חומה מימי יהושע בן נון קוראות ב-15; כפרים ועיירות גדולות קוראים ב-14, אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה.

גמרא, מגילה ד ע"א: רבי חנינא

אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חֲכָמִים הֵקִילּוּ עַל הַכְּפָרִים לִהְיוֹת מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה כְּדֵי שֶׁיְּסַפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּין.

🔤 **בשפה פשוטה (הסבר שלנו, לא נוסח המקור):** "אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה". אמר רבי חנינא: חכמים הקלו על הכפרים, שיקדימו ליום הכניסה, כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבערים.

רש"י, ד"ה מגילה נקראת בי"א

מתני' מגילה נקראת בי"א וכו' - פעמים בזה ופעמים בזה ולקמן מפרש ואזיל:

רש"י, ד"ה לא פחות ולא יותר

לא פחות ולא יותר - לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו:

רש"י, ד"ה אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה

אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה - כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין קורין בי"ד הרי הכל בכלל תו היכי משכחת י"א י"ב י"ג אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא (ב"ק דף פב.) והכפרים אינן בקיאין לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בגמרא במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהגמרא.

📜 **כתוב:** "אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה"

💭 **מפרשים:** רש"י: "שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהוא יום כניסה".

📜 **כתוב:** "כְּדֵי שֶׁיִּסַּפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּכְּרַכִּין"

💭 **מפרשים:** פירוש שלנו (לדיון): ההקלה היא לא רק נוחות לכפרים, אלא דרך לדאוג לאחרים, כך שהחג של העיר יהיה מלא.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף המקורות מהעמוד הזה (או הגמרא), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: פורים ושושן פורים (5 דקות)
2. קריאת המשנה ובניית לוח שנה של אדר על הלוח (10 דקות)
3. רש"י: מאיפה י"א, י"ב וי"ג? "יום הכניסה" (8 דקות)
4. רבי חנינא: "כדי שיספקו מים ומזון" (7 דקות)
5. עבודה בזוגות: דף העבודה (12 דקות)
6. כרטיס יציאה (3 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

הבנה (מה כתוב?)

1. באילו תאריכים אפשר לקרוא את המגילה לפי המשנה?
2. מי קורא בט"ו ומי בי"ד?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. הסבירו לפי רש"י מה זה "יום הכניסה" ולמה הוא יוצר את התאריכים י"א, י"ב וי"ג.
2. מה הנימוק של רבי חנינא להקלה לכפרים?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם ההקלה לכפרים היא "הנחה" או "חובה כלפי אחרים"? נמקו.
2. האם יש חג שבו אתם עושים משהו כדי שאחרים יוכלו לחגוג? תנו דוגמה.

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלת היחידה. כבר במשנה הראשונה, חכמים בונים את פורים כך שגם הכפרים וגם הערים יחגגו, ושכל אחד ידאג לאחר. זו תשובה ראשונה לשאלה איך חג הופך לחג של כולם.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. מה פירוש "יום הכניסה"?
2. במשפט אחד: למה חכמים הקלו על הכפרים?

💡 הערות למורה

כדאי לצייר לוח שנה של חודש אדר, ולהראות באילו ימים בשבוע י"ד יכול לחול, ולאן "יום הכניסה" מקדים את הקריאה.

ההקלה לכפרים אינה נוהגת בימינו. הלכה למעשה: כל קהילה לפי רבה.

"מימות יהושע בן נון": הגמרא בהמשך (ב ע"א – ב ע"ב) דנה למה דווקא מימות יהושע; אפשר להרחיב לתלמידים מתקדמים.

למתקשים: דף עם תמיכה, ובו מחסן מילים, שאלות בחירה ומשפטי פתיחה.

📝 בדף העבודה

לוח תאריכים להשלמה, שאלות על "יום הכניסה" ועל רבי חנינא, ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

יש גם גרסה עם תמיכה (מחסן מילים, שאלות בחירה, משפטי פתיחה ומחוון משלה), ודף סיכום של עמוד אחד לתלמידים, להדבקה במחברת או לחזרה לפני מבחן.

מקורות

- מגילה ב ע"א (ספריא)
- מגילה ד ע"א (ספריא)
- רש"י על מגילה ב ע"א (ספריא)

מחוון למורה

מחוון: "מגילה נקראת": חמישה תאריכים לחג אחד

1. כרכים מוקפים: ט"ו. עיירות גדולות: י"ד. כפרים: י"ד, אבל מקדימים ליום הכניסה (י"א, י"ב או י"ג).
2. רש"י: חכמים נתנו לכפרים רשות להקדים את הקריאה ליום הכניסה, יום שני או חמישי שלפני י"ד, שבו הכפריים נכנסים לעיירות.
3. רש"י: "לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו".
4. "כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין": בני הכפרים מביאים אוכל ומים לעיר, ולכן חכמים הקלו עליהם לקרוא ביום שבו הם ממילא בעיר.
5. תשובה פתוחה. לקבל רעיון שבו קבוצה אחת דואגת לאחרת, ונימוק שמשווה ל"כדי שיספקו מים ומזון".